

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.179.3>

Data przesłania artykułu: 13.03.2023

Data akceptacji artykułu: 29.08.2023

SYBILLA DAKOVIĆ

Uniwersytet Wrocławski, Polska

(University of Wrocław, Poland)

Zapożyczenia z języka angielskiego w polskich i chorwackich nazwach półbutów sznurowanych

Loanwords from English in Polish and Croatian names of lace-up shoes

Abstract

The article analyses Anglicisms in Polish and Croatian from the semantic field of the names of lace-up shoes. The ways of adaptation of particular borrowings from the point of view of morphology, orthography, and semantics are analysed. The presence of particular lexemes in lexicographical sources is also examined. The linguistic material is obtained from websites dealing with fashion and the production and sale of footwear.

Keywords: loanwords, names of footwear, language of fashion, Polish, Croatian

Posuđenice iz engleskog jezika u poljskim i hrvatskim nazivima cipela na vezanje

Sažetak

U članku se analiziraju anglicizmi u poljskom i hrvatskom jeziku iz semantičkog polja naziva cipela na vezanje. Istražuju se načini prilagodbe pojedinih posuđenica na morfološkoj, grafijskoj i značenjskoj razini. Ispituje se također prisutnost pojedinih leksema u leksikografskim izvorima. Jezična građa koja se opisuje prikupljena je na internetskim stranicama koje se bave modom te proizvodnjom i prodajom obuće.

Ključne riječi: posuđenice, nazivi obuće, jezik mode, poljski jezik, hrvatski jezik

Wprowadzenie

Obuwie jest nieodłączną częścią stroju dla większości cywilizacji i obok pierwotnej, czysto praktycznej funkcji, czyli ochrony stóp przed chłodem lub oparzeniami, brudem oraz urazami, pełniło także funkcję ozdobną oraz symboliczną. Dawniej samo noszenie obuwia oznaczało uprzywilejowanie społeczne, potem wyrażane to było za pomocą formy i materiałów, z jakich but został wykonany. Obuwie jako część ubioru przedstawia także wzorce, na przykład męskości i kobiecości, a w niektórych kulturach może być metaforą aktu miłosnego lub łączenia się w pary (Drażkowska, 2011, s. 23–25).

Niektóre rodzaje butów stały się także elementem tożsamości narodów i społeczeństw, odzwierciedlają ich historię, warunki geograficzne, w których te funkcjonują, relacje społeczne panujące wewnątrz nich, na przykład etykieta ubioru, a także kontakty z innymi nacjami czy kulturami. Język odzwierciedla to w doskonały sposób. Sama polska nazwa *but* jest zapożyczeniem z języka staroczeskiego lub starofrancuskiego (WSJP¹, hasło *but*), podobnie jak chorwacka *cipela* z języka węgierskiego (VRHSJ, hasło *cipela*), co pokazuje, jak ważne są kontakty międzykulturowe i jak istotnym ich nośnikiem jest warstwa językowa. W omawianych w niniejszej pracy zapożyczeniach z języka angielskiego ujawnia ona procesy obejmujące nie tylko jeden kraj, lecz pokazuje ogólne tendencje przedstawione na materiale dwóch języków słowiańskich.

1. Cel badań oraz metoda badawcza

Celem badania jest analiza zapożyczeń z języka angielskiego w nazwach kilku modeli półbutów sznurowanych w języku polskim i chorwackim. Praca o takiej tematyce nie powstała dotychczas. Brakuje także prac poświęconych wyłącznie nazwom butów w wymienionych językach, co nie znaczy, że pojedyncze nazwy modeli butów nie pojawiły się w tekstach dotyczących anglicyzmów w ogóle lub w opracowaniach badających język mody. Najszerzej omawiany i najaktualniejszy polski materiał związany z obuwiem znajduje się w pracy Anny Surendry (2019). Pojedyncze nazwy butów wymieniane są też u Anny Kaczmarek (2014), Katarzyny Malinowskiej (2017), Marii Borejszo (2001), Alicji Witorskiej (1990), Alicji Witalisz (2018), Darii Zarzecznej (2021) oraz w źródłach dotyczących anglicyzmów w ogóle, na przykład u Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (1995, 1994). Źródła chorwackie są jeszcze rzadsze — tutaj pojedyncze nazwy butów pojawiły się w publikacji Vlatki Štimac (2008), Željki Fink-Arsovski (1998), Rudolfa Filipovicia (1990).

Zadaniem tej pracy jest prześledzenie sposobu adaptacji pożyczek nazywających trzy modele półbutów wiązanych, pierwotnie będących obuwiem męskim,

¹ Wykaz słowników wraz z zastosowanymi w pracy skrótami znajduje się w bibliografii załącznikowej.

lecz obecnie noszonym także przez kobiety. Analizie podlega warstwa pisowni, morfologii oraz semantyki. Za Witalisz (2016, s. 45) przyjmuję, że adaptacja fonologiczna dotyczy wszystkich wyrazów przejętych z innych języków, nie będzie więc ona przedmiotem opisu.

Materiał językowy pozyskany jest z internetowych publikacji prasowych i stron specjalizujących się w tematyce mody, a szczególnie obuwia, oraz stron producentów lub sprzedawców obuwia, którzy zamieszczają teksty o tematyce obuwiczej.

W analizie materiału wychodzę od opisu nazwy w języku-dawcy, opierając się na źródle leksykograficznym brytyjskim oraz amerykańskim ze względu na występujące niekiedy różnice semantyczne, rzadziej graficzne. Następnie nazwy zapożyczone opisane zostają w języku polskim oraz chorwackim. W opisie określony zostaje rodzaj zapożyczenia, a następnie przedstawione sposoby adaptacji danej nazwy, których ilustracją są przykłady użyc w kontekście.

Istotnym składnikiem badania jest też informacja o obecności lub nieobecności danego wyrazu w źródłach leksykograficznych. Z jednej strony słowniki są źródłem definicji danego wyrazu oraz informacji ortograficznych i gramatycznych, z drugiej pokazują, czy wyraz jest zakorzeniony w języku lub nowy, nieodnotowany jeszcze przez słowniki ogólne i wyrazów obcych, takich jak polskie: USJP, WspSJP, WSJP, WSWO i chorwackie: RHJ, HJP, VRHSJ, NRSR. Dane dotyczące języka-dawcy pozyskuję z CDict, ODict, OLDict i MW. W sytuacjach, gdy źródła leksykograficzne nie odnotowują danego wyrazu, definicje zaczerpnięte są z innych źródeł poświęconych tematyce obuwia.

Na podstawie opisu nazw w badanych językach wyciągnięte zostają wnioski dotyczące analizowanych aspektów językowych.

2. Podstawowe pojęcia

Za zapożyczenie uważam element językowy przejęty z języka obcego: głoskę, fonem, częśćkę słowotwórczą, leksem, wyrażenie, zwrot, znaczenie czy konstrukcję składniową (*Encyklopedia języka polskiego*, 1991, s. 394). Zapożyczenia w niniejszej pracy to anglicyzmy, czyli językiem-dawcą jest język angielski, przy tym badane są tylko zapożyczenia leksykalne.

Za zapożyczenia z języka angielskiego uważam także te leksemy, dla których język angielski jest językiem pośrednikiem (Mańczak-Wohlfeld, 1994, s. 7; Witalisz, 2016, s. 19–20), a sam wyraz angielski ma źródło w innym języku.

Do określenia rodzaju anglicyzmów wykorzystywana jest terminologia, taka jak: *zapożyczenie leksykalne (właściwe)*, w którym dochodzi do importacji zarówno znaczenia, jak i formy obcego leksemu (Witalisz, 2016, s. 37), *cytat (wtreś)*, to jest: zapożyczenie niezasymlowane (Witalisz, 2016, s. 37), *półkalka* – formacja o charakterze hybrydalnym, w której zachodzi substytucja morfemowa oraz importacja, na przykład *but oxford* <ang. *oxford shoe*. Elementy obce zostają

częściowo zastąpione przez wyraz rodzimy lub dobrze przyswojone pożyczki. W wypadku badanego materiału leksykalnego mamy do czynienia z półkalkami nominatywnymi. Określenia półkalk *odwrócona* i *zgodna* wskazują na szyk elementów (Witalisz, 2016, s. 125).

3. Analiza materiału

nazwa polska	nazwa chorwacka	nazwa angielska
<i>oxford/ oksford</i> <i>oxfordka/oksfordka</i> <i>but oxford</i> <i>but typu oxford</i>	<i>oxfordica/ oksfordica</i> <i>oxford</i> <i>oxford cipela</i>	<i>Oxford/ oxford,</i> <i>Oxford shoe</i>

Źródło: opracowanie własne.

Nazwa angielska:

lp. *Oxford/oxford* lub *Oxford shoe*; lm. *Oxfords/oxfords* lub grupa imienna *Oxford shoes*

W CDict. przedstawione nazwy wskazane są jako słownictwo amerykańskie², jako typ butów definiowane następująco: „a type of fairly formal man’s shoe, usually made of leather, that fastens with laces” (hasło *Oxford*). Z kolei MW³ wymienia nazwę *oxford*: „a low shoe laced or tied over the instep” (hasło *oxford*), a definicja jest mniej szczegółowa i odnotować należy różnice w pisowni dotyczące wielkości inicjalnej litery.

Pochodzenie nazwy nie jest całkowicie pewne, lecz niektóre źródła twierdzą, że buty te są potomkami obuwia na obcasie noszonego na francuskich i brytyjskich dworach w XVII i XVIII wieku, które pierwotnie zapinane na guziki, z wyższym obcasem i cholewką pod nazwą *Oxonian* (Johnston, Woolley, 2005, s. 70) noszone były w pierwszej połowie XIX wieku przez studentów Uniwersytetu Oxfordzkiego (*Is The Oxford Menswear’s Most Enduring Shoe?*, 7.04.2017). Ze względu na wygodę skrócono cholewkę, obniżono obcas, zaś guziki zastąpiono sznurówkami (Pendergast, Pendergast, Hermsen, 2003, s. 718).

Nazwa polska:

- a) lp. *oxford*, lm. *oxfordy* lub lp. *oksford*, lm. *oksfordy*, r.m.
- b) lp. *oxfordka*, lm. *oxfordki* lub lp. *oksfordka*, lm. *oksfordki*, r.ż.
- c) *but(y) oxford*
- d) *but(y) typu oxford*

² Jako leksem brytyjski odnotowana jest tylko nazwa miasta Oxford.

³ Drugie znaczenie wyrazu to rodzaj bawełnianej tkaniny.

Jedyny słownik odnotowujący wyraz *okxford* w znaczeniu typu obuwia to WSJP⁴ z definicją: „wiązany, niski but na małym obcasie, ozdobiony dziurkami przy szwach i na czubkach”, uzupełnioną o informację, że wyraz pochodzi od nazwy własnej *Oxford*. Z innych źródeł dowiadujemy się, że druga nazwa tego modelu obuwia to *wiedenki* (*Rodzaje butów męskich #1. Derby, oksfordy i eskarpińy*, 23.03.2021). Buty te uważane są za najbardziej elegancki typ obuwia męskiego i charakteryzują się zamkniętą przyszwą, spod której wystaje jedynie górna krawędź języka (wszyte pod przyszwę obłożyny/ kwatery domykają ją) (Roetzel, 2014, s. 158). Definicja WSJP nie jest więc trafna, gdyż nie wskazuje istotnej dla modelu cechy — zamkniętej przyszwy, ponadto wymienia cechę niedefiniującą tego typu buta, to jest dziurkowania.

Z kolei znaczenie opisywane przez źródła internetowe oraz specjalistyczne publikowane pokrywa się ze znaczeniem w języku-dawcy.

W języku polskim funkcjonuje pięć wariantów zapożyczonej nazwy. Nazwa *oxford* z wariantywną pisownią *okxford* jest zapożyczeniem właściwym i przyjęła w języku polskim rodzaj męski. Wyraz ten jest odmienny i tworzy liczbę mnogą przez dodanie końcówki *-y*. W pierwszej postaci zapis został przejęty z pisowni oryginału, w drugim został częściowo zaadaptowany do wymowy zapożyczenia, tak jak ma to miejsce we wcześniej zasymilowanej nazwie miasta.

Nazwa *oxfordka* i wariant *okxfordka* utworzone zostały przez dodanie rodzimemu sufiksowi *-ka*, przyjęły więc inny rodzaj niż wcześniej wymieniona forma, to jest: rodzaj żeński. Wariacja pisowni jest analogiczna do wcześniej omówionych przykładów.

Trzecia, najrzadsza w źródłach nazwa, jest najsłabiej zaadaptowana. Jest to nazwa dwuczłonowa, półkalka frazeologiczna nominatywna *but(y) oxford*, mogąca odwzorowywać źródłową nazwę *oxford shoe*. W tej nazwie złożonej jeden z elementów pochodzi z języka angielskiego i jest nieodmienny, drugi zaś został przetłumaczony na język polski, przy czym kolejność elementów została w języku polskim odwrócona: wyraz oznaczający model buta znalazł się na drugim miejscu.

Kolejna nazwa złożona to *but typu oxford*, w której nieodmienny wyraz-cytat oznaczający model buta wprowadzony został wyrażaniem *typu*.

W materiale zaobserwować też można nieujednoliczoną pisownię pierwszej litery w wyrazie *Oxford/ oxford*.

Przykłady użycia:

*Skórzana podeszwa w **okxfordach** raczej źle znosi codzienną eksploatację. (Oxfordki buty damskie, bdw)*

*Jeśli lubisz bawić się modą, nasze wielokolorowe **oxfordki** są Twoim *must-have*. (Što svaki džentlmen mora znati o cipelama, 16.01.2020)*

⁴ W innych słownikach odnotowywana jest nazwa miasta *Oxford/ Oksford* oraz nazwa jego mieszkanki *okxfordka*.

Nazwa chorwacka:

- a) lp. *oxfordica*, lm. *oxfordice* lub lp. *oksfordica*, lm. *oksfordice*, r.ż.
- b) lp. *oxford*, lm. *oxfordi*, r.m.
- c) lp. *oxford cipela*, lm. *oxford cipele*

W źródłach leksykograficznych i monografiach omawiających problem angi-
cyzmów żadna z wymienionych nazw nie jest odnotowana w znaczeniu nazwy bu-
ta⁵. Natomiast źródła internetowe potwierdzają zgodność znaczenia chorwackiej
nazwy obuwiwa ze znaczeniem w języku-dawcy.

W języku chorwackim funkcjonują trzy nazwy o różnej frekwencji. Wyrazy
oxfordica i wariant pisowni *oksfordica* zostały zaadaptowane do chorwackiego
systemu gramatycznego przez dodanie sufiksu *-ica*, tworząc liczbę mnogą i od-
mieniając się zgodnie z odpowiednią deklinacją dla rodzaju żeńskiego. Forma *ox-
fordica* graficznie zaadaptowana jest w oparciu o angielską pisownię, zaś w po-
staci *oksfordica* w temacie doszło do częściowego zapisu na podstawie wymowy,
na wzór wcześniej zaadaptowanych wyrazów.

Druga nazwa, *oxford*, została przejęta z języka angielskiego wraz z pisownią,
a wyraz został przyswojony do systemu języka chorwackiego przez nadanie mu
rodzaju męskiego. Wyraz tworzy liczbę mnogą i jest odmienny.

Złożona nazwa *oxford cipela* jest półkalką frazeologiczną nominatywną zgod-
ną — kolejność elementów została zachowana względem angielskiego oryginału
Oxford shoe.

Pisownia wielkości pierwszej litery nazw bywa niejednolita, szczególnie
w nazwie złożonej.

Przykłady użycia:

Nazwy bywają stosowane wymiennie w jednym tekście:
Oksfordica je cipela bezvremenskog i formalnog izgleda odjevnih cipela i dobro
je polazište ako želite klasični stil.; ***Jednodjelni oxford*** ima jedinstveni zatvoreni
sustav vezanja, a ova osobina uz jedinstvenu strukturu daje izvanredno čist i gla-
dak izgled. (Što svaki džentlmen mora znati o cipelama, 16.01.2020),

niekiedy w obu graficznych wariantach:

Oxfordice su idealna vrsta obuće za vrijeme rane jeseni obok... ***oksfordice***
su vrlo udobne i praktične. (*Oxfordice*, bdw)

⁵ HJP odnotowuje hasło *Oxford/Oksford* jako nazwę miasta, zaś formy *oxford/oksford* jako
nazwę tkaniny, rasę owcy oraz nazwę uderzenia w piłce nożnej. NRSR notuje tylko postać *oksford*
w znaczeniu tkaniny i rodzaju kopnięcia, zaś Filipović (1990, s. 207) tylko jako nazwę tkaniny.
W znaczeniu tkaniny wymieniana jest także przez Štimac (2008, s. 220).

nazwa polska	nazwa chorwacka	nazwa angielska
<i>derby/Derby</i> <i>but derby/Derby</i> <i>but typu/ w stylu derby/Derby</i>	<i>derbi</i> <i>derby cipela</i> <i>cipela Derby</i>	<i>Derby</i> <i>Derby shoe</i>

Źródło: opracowanie własne.

Nazwa angielska:

Nazwa angielska w lp. *Derby* w lm. *Derbies*⁶ lub *Derbys*⁷ jako nazwa obuwia nie pojawia się w słownikach powszechnie⁸. W znaczeniu tym obok innych znaczeń wystąpiła w ODict (s. 386): „a boot or shoe having the eyelet tabs stitched on top of the vamp”. Pochodzenie nazwy wywodzone jest od pierwotnego przeznaczenia tego rodzaju butów, to jest butów sportowych. Nazwa ta według niektórych odnotowywana była już w drugiej połowie XIX wieku (*Men's Derby Shoes*, bdw), jednak w źródłach drukowanych anglojęzycznych, szczególnie amerykańskich, dominuje nazwa *bluchers* na buty z tym rodzajem wiązania, zaś wyraz *derby* zarezerwowany jest dla typu kapelusza (Shoeffler, Gale, 1973). Ten model obuwia nosi też nazwy *Gibson* lub *Molière* (Späti, 2021, s. 93). *Derby* są uważane za buty półformalne.

Pisownia w języku angielskim przeważnie od wielkiej litery, choć zdarza się także od małej.

Nazwa polska:

- a) *derby* nieodmienna lub jako forma lm. r.m.
- b) *but(y) derby*
- c) *but(y) typu/ w stylu derby*

Nazwa ta w odniesieniu do typu butów nie jest odnotowana przez źródła leksykograficzne ani też w pracy o charakterze leksykograficznym Mańczak-Wohlfeld (1994)⁹. Model buta w polskich źródłach definiowany jest podobnie jak w źródłach angielskich. Są to półbuty wiązane z otwartą przyszwą: boki buta — obłożyny/kwaterny naszyte są na przyszwę (Roetzel, 2014, s. 160). Inna polska nazwa tego typu butów to *angielki* (*Derby*, bdw).

⁶ Niniejsza forma liczby mnogiej podawana jako forma ogólna dla wszystkich znaczeń wyrazu *Derby* w słowniku.

⁷ Forma liczby mnogiej występująca w publikacjach dotyczących obuwia, na przykład Johnston, Woolley (2005: 105) oraz na stronach znanych brytyjskich producentów obuwia, jak Church's.

⁸ Pozostałe znaczenia wyrazu to nazwa miejscowości, rodzaj kapelusza — melonik, nazwa gonitwy konnej lub wyścigów samochodowych, rowerowych, sportowa rywalizacja dwóch miejscowych drużyn, rodzaj sera (MW, hasło *derby*).

⁹ Nazwa *derby* w słownikach pojawia się natomiast regularnie w znaczeniu gonitwy konnej lub meczu.

Pierwsza z wymienionych nazw, *derby*, w źródłach jest przeważnie nieodmienna jako zapożyczenie-cytat. Bardzo rzadko jest zapożyczeniem właściwym traktowanym jako forma liczby mnogiej rodzaju męskiego i odmieniana w ten sam sposób, jak leksem oznaczający gonitwę konną czy mecz (G. *derbów*, L. *derbach*). Zapożyczenie nie ma formy liczby pojedynczej. Wyraz zachowuje grafikę oryginalną, w źródłach jednak stosowana jest wielka lub mała litera inicjalna.

W nazwie złożonej *but derby* pochodzącej od angielskiej nazwy *Derby shoe* mamy do czynienia z półkalką frazeologiczną nominatywną odwróconą. W nazwie złożonej typ buta wprowadzony bywa też wyrażaniem *typu/ w stylu*, które w nazwach butów i odzieży często używane są do wprowadzania zapożyczonych niezasymilowanych członów.

Przykłady użycia:

*Tego typu zdobienia stosuje się we wszelkich typach butów: oxfordach, **derby**, monkach... (Brogsy, bđw)*

*Czyni to z **derbów** buty o niższym stopniu formalności. (Rodzaje butów męskich #1. Derby, oksfordy i eskałpiny, 23.03.2021)*

*Brogsy mogą więc być zarówno **derbami**, oksfordami oraz monkami... (Unikatowe buty męskie, czyli brogsy na niejedną okazję, 27.09.2019)*

Nazwa chorwacka:

- a) lp. *derbi*, lm. *derbiji*, r.m.
- b) *derby cipele*
- c) *cipele Derby*

Chorwackie źródła leksykograficzne nie odnotowują nazwy w znaczeniu typu obuwia¹⁰. Jako nazwa butów opisywana w portalach specjalistycznych oddaje ona znaczenie wyrazu-modelu.

Wymienione nazwy różnią się w badanych źródłach frekwencją. Najczęstsza jest nazwa dwuczłonowa *derby cipele* — półkalka frazeologiczna nominatywna zgodna, rzadka jest półkalka odwrócona *cipele Derby*.

Pojedyncze wypadki stanowi adaptacja wyrazu *derbi*, który traktowany jest jako wyraz rodzaju męskiego tworzący liczbę mnogą w postaci *derbiji*. Adaptacji uległa także pisownia zgodnie z przybliżoną wymową dostosowaną do systemu fonetycznego języka chorwackiego. Jest to zapożyczenie właściwe, zaś postać nazwy i cechy gramatyczne pokrywają się z dobrze zasymilowanymi leksemami o znaczeniu meczu i gonitwy konnej.

Pisownia początkowej litery zapożyczenia nie jest ujednoczona.

¹⁰ Leksem *derbi* odnotowywany jest w znaczeniu gonitwy konnej, zawodów piłkarskich i rodzaju antylopy (VRHSJ, hasło *derbi*) oraz rodzaju kapelusza podobnego do cylindra (HJP, hasło *derbi*).

Przykłady użycia:

Nazwy mogą się pojawiać wymiennie w jednym źródle, na przykład:

Do 20. stoljeća, cipele Derby postale su prepoznate kao prikladna obuća za grad.

Derbiji se uglavnom greškom zamjenjuju za oxford cipele, jer je njihov oblik vrlo sličan i razlike su im vrlo malene. (Što svaki džentlmen mora znati o cipelama, 16.01.2020).

nazwa polska	nazwa chorwacka	nazwa angielska
<i>brogs</i> <i>but brogue</i> <i>but typu brogue(s)</i>	<i>brogue</i> <i>brougsica</i> <i>brogsica</i> <i>brogue cipela</i> <i>'brogues'</i> <i>cipela modela brogue</i>	<i>brogue</i> <i>brogue shoe</i>

Źródło: opracowanie własne.

Nazwa angielska:

Angielskie źródła leksykograficzne dla wyrazu *brogue*, lm. *brogues* wymieniają dwa znaczenia: pierwsze wskazuje na „a strong shoe which usually has a pattern in the leather” — OLDict (hasło *brogue*), a podobną definicję zawiera CDict. Drugim wymienianym tam znaczeniem jest rodzaj akcentu w języku angielskim, szczególnie akcentu irlandzkiego i szkockiego.

Z kolei amerykański słownik MW formę *brogue* oznaczającą rodzaj obuwia rozbija na trzy znaczenia – dwa dotyczące obuwia historycznego: solidny but noszony dawniej w Irlandii i Szkocji (XVI wiek), ciężki but często z ćwiekowaną podeszwą (XVII wiek) i trzecie — but współczesny typu oxford zdobiony perforacją, szczególnie przyjmującą kształt litery W.

Przyglądając się definicjom w anglojęzycznych źródłach zajmujących się modą, można zauważyć, że nazwa *brogue* używana jest nie tylko do oksfordów z ozdobnymi perforacjami, a także do innych modeli półbutów, a niekiedy także od wyższych butów z tym rodzajem zdobienia. Termin *brogue* odnosi się do różnych modeli butów ze specyficznym zdobieniem przez perforację¹¹, jednak najczęściej używany jest do określenia obuwia niskiego wiązanego, co potwierdza definicja: „a laced shoe with punched decoration” (Johnston, Woolley, 2005, s. 148).

Pochodzenie wyrazu *brogue* w znaczeniu typu buta upatrywane jest w XVI-wiecznym wyrazie *bróg* z języka szkockiego gaelickiego i irlandzkiego oraz staronordyckiego *brók* (OLDict, hasło *brogue*). Perforacje na wierzchniej

¹¹ „Oxfords are not always brogues, and brogues are not always Oxfords. The lacing system and the absence or presence of broguing are the determining features” (*Brogues & Wingtip Shoes Guide for Men*, 12.04.2023).

warstwie buta, które obecnie definiują typ buta, pierwotnie pełniły funkcję praktyczną na bagnistych terenach Szkocji i Irlandii, gdyż dzięki nim przemoczone buty szybciej schły. Same buty nie miały wówczas języka i były wiązane na łydce — dziś nazywane są *ghillie shoes* lub *ghillie brogues* (*Unikatowe buty męskie, czyli brogisy na niejedną okazję*, 27.09.2019). W XIX wieku ich kontynuanty używane były do polowań lub wędkarstwa i generalnie kojarzone były z wsią, od początku wieku XX zyskały charakter bardziej powszechny (Johnston, Woolley, 2005, s. 86). Obecnie obuwie z tego typu zdobieniem uważa się za półformalne.

Nazwa polska:

- a) lp. *brogis*, lm. *brogisy*, r.m.
- b) *but(y) brogue* — bardzo rzadko
- c) *but(y) typu brogue* — rzadko

Znaczenie prezentowane na polskich stronach specjalistycznych, gdyż słowniki nie odnotowują interesującego nas leksemu, określa *brogisy* jako buty skórzane charakteryzujące się perforacją noska lub linii buta bez względu na rodzaj przyszwycy i wysokość cholewki (*Brogisy*, bdw; *Encyklopedia obuwia*, bdw). Tym samym nazwa nie w pełni pokrywa się z definicją buta współczesnego ze słownika MW, nie oddaje też znaczenia butów historycznych z definicji w słownikach brytyjskich. Z kolei pokrywa się ze znaczeniem przedstawianym przez angielskie źródła specjalistyczne. Inne wymieniane polskie nazwy tego modelu to *golffy* i *szkoty* (*Brogisy czyli szkoty*, 16.09.2020).

W języku polskim używane są trzy nazwy: pierwsza, najczęstsza, jest zapożyczeniem właściwym, zasymilowanym z systemem języka polskiego ze względu na morfologię oraz pisownię. Nazwa *brogis* przyjęła rodzaj męski, zaś temat wyrazu utworzony został od formy liczby mnogiej wyrazu angielskiego *brogues*, doszło zatem do depluralizacji. Wyraz tworzy w języku polskim liczbę mnogą przez dodanie końcówki *-y* i jest odmienny.

Zapis zapożyczenia opiera się na przybliżonej wymowie wyrazu angielskiego.

Dwie pozostałe nazwy to nazwy złożone, zaś w materiale badawczym występują one rzadko. Są to półkalka nominatywna odwrócona *but brogue* <ang. *brogue shoe* oraz nazwa *but typu brogue/ brogues*, w której zacytowane jest określenie modelu buta w liczbie pojedynczej lub mnogiej i wprowadzone przez wyraz *typu*.

Przykłady użycia:

Wiejska i stricte użytkowa kariera brogów zakończyła się już dawno temu. (Brogisy buty męskie, bdw)

Buty brogue przebyły długą drogę, aby zagościć na salonach angielskiej arystokracji. (Buty męskie typu brogue czyli brogisy, bdw)

Najbardziej znana warszawska pracownia Jana Kielmana proponuje buty typu brogues... (Na jesienne słoty, 23.09.2014)

Nazwy mogą występować w jednym tekście naprzemiennie ze znaczną przewagą zapożyczenia właściwego.

Nazwa chorwacka:

- a) *brogue*
- b) *'brogues'*
- c) lp. *brougsica*, lm. *brougsice*, r.ż. — pojedyncze wystąpienia
- d) lp. *brogsica*, lm. *brogsice*, r.ż. — pojedyncze wystąpienia
- e) *brogue cipela*
- f) *cipela modela brogue*

Wśród chorwackich słowników tylko HJP (hasło *brogue*) zawiera leksem *brogue*. Opiswane tam dwa znaczenia dotyczą butów historycznych: „irski i szkotski opanak od jednego komada nebojane kože vezane uzicom” oraz współczesnych: „šivena muška cipela s rupičastim ukrasnim uzorkom na kožnim nadšivenim dijelovima (oxford-cipela¹²)”.

Drugiego znaczenia, które nas interesuje, nie potwierdzają źródła internetowe, w których *brogue* jest nazwą butów z perforacjami bez względu na rodzaj przyszwyy i cholewki:

Brogue je stil cipela ili čizama s niskim potpeticama koje tradicionalno karakteriziraju višeslojni, čvrsti kožni gornji dijelovi s ukrasnim perforacijama i nazubljenjem. Brogue se najčešće nalaze u jednom od četiri stila kape [...] i četiri stila zatvaranja (Oxford, Derby, ghillie i monk). Danas, osim tipičnog oblika čvrstih kožnih cipela ili čizama, brogue mogu imati i oblik poslovnih cipela, tenisica, ženskih cipela s visokim potpeticama ili bilo koji drugi oblika cipela koji podsjeća na perforirane nazubljene rubove karakteristične za brogue (*Ove brogue cipele sa srcima nećete brzo zaboraviti!*, 31.08.2021).

Znaczenie to jest więc szersze od cytowanej wcześniej definicji ze słownika MW, ale pokrywa się ze znaczeniem ze źródeł specjalistycznych.

W języku chorwackim pojawiło się kilka nazw i przeważnie są to nazwy niezasymilowane. Zapożyczenia-cytaty *brogue* i *'brogues'* pochodzą odpowiednio od formy liczby pojedynczej i formy liczby mnogiej wyrazu-modelu. W wypadku formy *'brogues'* obcość w systemie podkreśla cudzość. HJP określa wyraz *brogue* jako nieodmienny rodzaju męskiego, jednak w źródłach internetowych można zaobserwować próbę odmiany: G. lp. *brogue-a*. Słownik nie podaje formy liczby mnogiej. Pisownia, jak to w zapożyczeniach-cytatach, przeniesiona jest z nazwy wyrazu-dawcy.

¹² Jak wcześniej była mowa, samodzielne hasło *oxford-cipela* nie występuje ani w tym, ani w żadnym innym słowniku języka chorwackiego, tutaj nazwa występuje w definicji innego hasła.

Pojedyncze poświadczenia stanowią nazwy użyte w tekście w liczbie mnogiej *brougsice* i *brogice* zasymilowane do rodzaju żeńskiego przez dodanie sufixu *-ica*. Pisownia tematu jest w obu wyrazach zasymilowana, oparta na przybliżonej wymowie, jednak dźwięk /əʊ/ w pierwszym wyrazie oddany jest przez *ou*, w drugim zaś *o*.

Kolejne pożyczki to nazwy złożone: półkalka nominatywna zgodna *brogue cipela* oraz nazwa *cipela modela brogue*, w którym nazwa *brogue* określa typ butów i wprowadzona jest wyrażeniem *modela*.

Przykłady użycia:

Ako je sudeći prema riječima modnih stručnjaka i analizama tržišta, cipele koje ćemo uskoro prestati kupovati su brogue...(*Cipele kojima smo bili zalučeni sad više nitko ne želi*, 9.03.2017)

Niže možete vidjeti različite vrste brogue-a. (Što svaki džentlmen mora znati o cipelama (16.01.2020)

Ako s njim želite nešto više, zaboravite na sve moguće varijacije oksfordica i brogsica. (5 stvari koje on nikako ne želi vidjeti na tebi, 20.12.2011)

...zaljubljen sam u brougsice — jer su udobne i (meni barem) prekrasne... (Ne mislim da odijelo čini čovjeka, no o tome bi se dalo razgovarati!, 23.03.2014)

Podsumowanie

Przedstawione nazwy jawią nam się jako nowe w systemie języków-biorców, stąd występujące we wszystkich wypadkach warianty, niekiedy liczne. Zjawisko przenikania nowego wyspecjalizowanego słownictwa z jednej strony wypełnia lukę leksykalną, z drugiej dochodzi do wypierania starszych nazw, na przykład polskich *wiedenki* czy *angielki*, które przestają lub przestaną być identyfikowane przez współczesnych użytkowników języka, gdyż nowe nazwy pojawiają się nie tylko na stronach dla pasjonatów mody lub profesjonalistów, ale także jako słownictwo obuwniczych sklepów internetowych, trafiając do ogromnej rzeszy odbiorców.

Ważny jest tu też fakt, że w wypadku wymienionych nazw nowe słownictwo wskazuje na istniejący od bardzo dawna desygnat. Może to wskazywać na zjawiska społeczne, jak bogacenie się społeczeństwa, które jest zainteresowane bardzo szerokim wachlarzem produktów niekoniecznie pierwszej potrzeby, czy konsumpcjonistyczny charakter mody nie tylko dla wybranych warstw społecznych, jak to nie tak dawno miało miejsce w naszej części Europy. Ponadto kierunek przepływu leksemów odwzorowuje kierunek przepływu trendów także w stylu życia.

Badanie językowych cech pożyczek pokazuje nam wiele zjawisk. Jedną z nich jest równoczesne występowanie nazw jednoczłonowych i złożonych, a dotyczy to nie tylko języków-biorców, ale także języka-dawcy. Nazwa złożona składa się

z hiperonimu, który wskazuje na kategorię, i hiponimu, zacytowanego wyrazu nazywającego konkretny typ obuwia. W językach-biorcach wykorzystanie tego schematu ułatwia wprowadzenie nazwy obcej do języka.

W wypadku nazw złożonych istotną różnicą w półkalkach nominatywnych polskich i chorwackich była kolejność elementów. W języku polskim wyraz określany stawiany jest na pierwszy miejscu, zaś w chorwackim na drugim, odzwierciedlając strukturę składniową języka angielskiego, która coraz częściej przenoszona jest na grunt chorwacki.

Jednak bardziej zasymilowane są nazwy przejmujące cechy gramatyczne języka-biorcy, a konkurowanie z sobą dwóch nazw z innym sufiksem, na przykład pol. *oxfordy* i *oxfordki*, chorw. *oxfordica* i *oxford* lub o różnej pisowni, na przykład chorw. *brougsica* i *brogsica*, pokazuje, jak badane języki są otwarte na włączanie nowych wyrazów do systemu.

Wyjątkową łatwość przyswojenia mają wyrazy, w których zaszło zjawisko neosemantyzacji, na przykład chorw. *derbi* — *derbiji* lub które wykorzystują istniejące w języku schematy zapożyczania związane na przykład z depluralizacją — na przykład pol. *brogs* – *brogsy* (por. *jeansy*, *legginsy*). Takie nazwy mogą być używane częściej przez użytkowników języka, co potwierdza właśnie nazwa pol. *brogs*.

Trudno jednak na podstawie tak niewielkiej ilości materiału jasno określić zasady wskazujące, dlaczego jedna z nazw jest łatwiejsza w asymilacji w jednym czy drugim języku. Tutaj poza czynnikami gramatycznymi, w tym fonetycznymi, istotne mogą okazać się czynniki z nimi niezwiązane, na przykład wielkość rynku zbytu produktów, która wpływa na powstawanie stron internetowych, poradnikowych czy sprzedażowych, często zresztą z sobą powiązanych, przez które wraz z towarem wprowadzany jest leksem. Towarem ponadto może być sama informacja, a wzorem są tu także blogi i vlogi anglojęzyczne. Liczba tworzonych wypowiedzi może sprawiać, że jednocześnie wykorzystywane są różne sposoby adaptacji, a proces jest na tyle aktualny, że nie została jeszcze ustalona jedna powszechna forma, stąd wariantywność nazw, nawet dotycząca jednego tekstu. Potwierdza to znaczny brak omawianych jednostek w słownikach języka ogólnego, także tych w wersji internetowej, czyli z możliwością szybkiej aktualizacji. Przedstawione w słownikach definicje często też różnią się od znaczeń zaprezentowanych w źródłach specjalistycznych.

Problemem ortograficznym w obu badanych językach był zapis wielką lub małą literą nazw pochodzących od nazw własnych, co także pokazuje, że proces przyswajania słownictwa trwa.

Niniejsze badanie ujęło tylko kilka z zapożyczonych nazw półbutów sznurowanych. Zbadanie pozostałych nazw oraz innych nazw obuwia przyniesie bardziej szczegółowe i miarodajne wnioski. Obecna analiza może zostać wykorzystana w leksykografii i glottodydaktyce oraz stanowić przyczynek do dalszego opisu podobnego słownictwa.

Bibliografia

- Borejszo, M. (2001). *Nazwy ubiorów we współczesnej polszczyźnie*. Poznań: Wydawnictwo WiS.
- Drażkowska, A. (2011). *Historia obuwia na ziemiach polskich od IX do końca XVIII wieku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku. Porijeklo, razvoj, značenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Fink-Arsovski, Ž. (1998). Anglicizmi kojima se u hrvatskom i ruskom jeziku imenuje odjeća i obuća (o nekim aspektima posuđivanja). W: L. Badurina, B. Pritchard, D. Stolac (red.), *Jezična norma i varijeteti* (s. 143–146). Zagreb–Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Johnston, L., Woolley, L. (2005). *Shoes*. London: Thames & Hudson.
- Kaczmarek, A. (2014). Świat fashion, czyli o anglicyzmach modowych w polskiej współczesnej prasie kobiecej. *Słowo*, 5, s. 82–95.
- Malinowska, K. (2017). „Blogaskowy fejm”, czyli o języku blogerów modowych. W: U. Sokółska (red.), *Socjolekt — idiolekt — idiolekt — idiolekt: historia i współczesność* (s. 167–184). Białystok: Wydawnictwo Prymat, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku.
- Mańczak-Wohlfeld, E. (1994). *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*. Kraków: Universitas.
- Mańczak-Wohlfeld, E. (1995). *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków: Universitas.
- Pendergast, S., Pendergast, T., Hermsen, S. (2003). *Fashion, Costume, and Culture: Clothing, Headwear, Body Decorations, and Footwear Through the Ages, Volume 4*. USA: UXL.
- Roetzel, B. (2014). *Gentleman*. Ożarów Mazowiecki: Wydawnictwo Olesiejuk.
- Shoeffler, O.E., Gale, W. (1973). *Esquire's Encyclopedia of 20th Century Men's Fashions*. USA: McGraw–Hill Book Company.
- Späti, D. (2021). The Development of Utility Shoes, Their Differentiation and Interfaces with Fashion. W: A. Schlittler, K. Tietze (red.), *Bally — A History of Footwear in the Interwar Period* (s. 77–94). Bielefeld: transcript Verlag. DOI: <https://doi.org/10.14361/9783839457382>.
- Surendra, A. (2019). *Moda językowa na zapożyczenia angielskie w prasie kobiecej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Silva RERUM.
- Štimac, V. (2008). *Hrvatsko modno-odjevno nazivlje. Jezična analiza modnih časopisa od 1918. do 1941.* Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada.
- Urbańczyk, S. (red.). (1991). *Encyklopedia języka polskiego*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Witalisz, A. (2016). *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo Jak.
- Witalisz, A. (2018). Polish anglicisms in the fields of leisure, fashion and entertainment against historical background. *Revista de Lenguas para Fines Específicos*, 24.1, s. 142–165. DOI: 10.20420/rife.2018.226.
- Witowska, A. (1990). Zapożyczenia w słownictwie współczesnej mody. *Poradnik Językowy*, 4, s. 265–273.
- Zarzeźna, D. (2021). Nazwy ubiorów damskich (na podstawie postów na blogu modowym Macademian Girl z lat 2017–2019). *Studia językoznawcze*, 20, s. 229–241. DOI: 10.18276/sj.2021.20-16 | 229–24.

Słowniki wraz ze skrótami

- CDict. — *Cambridge Dictionary*. Pobrane z: <https://dictionary.cambridge.org/> (dostęp: 5.09.2022).
- HJP — *Hrvatski jezični portal*. Pobrane z: <http://hjp.znanje.hr> (dostęp: 5.09.2022).
- ODict — Stevenson, A., Waite, M. (2011). *Concise Oxford English Dictionary*. New York: Oxford University Press.

- OLDict — *Oxford Learner's Dictionaries*. Pobrane z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (dostęp: 3.01.2023).
- MW — *The Merriam-Webster Dictionary*. Pobrane z: <https://www.merriam-webster.com/> (dostęp: 7.09.2022).
- NRSR — Klaić, B. (2012). *Novi rječnik stranih riječi*. Zabreb: Školska knjiga.
- RHJ — *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.
- USJP — Dubisz, S. (red.). (2004). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- VRHSJ — Jojić, Lj. (red.). (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- WSJP — *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN. Pobrane z: <http://www.wsjp.pl> (dostęp: 3.01.2023).
- WspSJP — Dunaj, B. (red.). (2009). *Współczesny słownik języka polskiego*. Knurow: Langenscheidt, LexLand.
- WSWO — Bańko, M. (red.). (2017). *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa: PWN.

Źródła internetowe

- 5 stvari koje on nikako ne želi vidjeti na tebi* (20.12.2011). Pobrane z: <https://www.cromoda.com/5-stvari-koje-on-ne-zeli-vidjeti-na-tebi> (dostęp: 2.09.2022).
- Brogys* (bdw). Pobrane z: <https://klasycznbuty.pl/pl/c/Brogys/19> (dostęp: 7.09.2022).
- Brogys* (bdw). Pobrane z: <https://www.shoepassion.pl/kompendium-wiedzy/zycie-reczne/brogys> (dostęp: 7.09.2022).
- Brogys buty męskie* (bdw). Pobrane z: <https://modini.pl/64-brogys-meskie> (dostęp: 7.09.2022).
- Brogys czyli szkoty* (16.09.2020). Pobrane z: <https://janadamski.eu/2020/09/brogys-czyli-szkoty> (dostęp: 7.09.2022).
- Brogues & Wingtip Shoes Guide for Men* (12.04.2023). Pobrane z: <https://www.gentlemansgazette.com/brogues-shoe-guide-men> (dostęp: 25.04.2023).
- Buty męskie typu brogue czyli brogys* (bdw). Pobrane z: <https://eleganckipan.com.pl/produkty/buty/brogys> (dostęp: 7.09.2022).
- Cipele kojima smo bili zaludeni sad više nitko ne želi* (9.03.2017). Pobrane z: <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/cipele-kojima-smo-bili-zaludeni-sad-vise-nitko-ne-zeli-20170309> (dostęp: 2.09.2022).
- Derby* (bdw). Pobrane z: <https://slovníkmody.domodi.pl/buty/derby> (dostęp: 5.02.2023).
- Encyklopedia obuwia* (bdw). Pobrane z: <https://www.apia.pl/encyklopedia-obuwia> (dostęp: 7.09.2022).
- Is The Oxford Menswear's Most Enduring Shoe?* (7.04.2017). Pobrane z: <https://therake.com/stories/style/oxford-menswear-enduring-shoe> (dostęp: 7.09.2022).
- Men's Derby Shoes* (bdw). Pobrane z: <https://www.trickers.com/trickerpedia/anatomy-shoe/derby-shoe> (dostęp: 5.02.2023).
- Na jesienne sloty* (23.09.2014). Pobrane z: <https://www.forbes.pl/life/styl/na-jesienne-sloty/mmdth3q> (dostęp: 7.09.2022).
- Ne mislim da odijelo čini čovjeka, no o tome bi se dalo razgovarati!* (23.03.2014). Pobrane z: <https://www.fashion.hr/celebrity/ne-mislim-da-odijelo-cini-covjeka-no-o-tome-bi-se-dalo-razgovarati-64267.aspx> (dostęp: 2.09.2022).
- Ove brogue cipele sa srcima nećete brzo zaboraviti!* (31.08.2021). Pobrane z: <https://www.elegant.hr/clanci/ove-brogue-cipele-sa-srcima-necete-brzo-zaboraviti> (dostęp: 7.09.2022).
- Oxfordice* (bdw). Pobrane z: <https://www.mass-shoes.com/blog/oxfordice> (dostęp: 7.09.2022).
- Oxfordki buty damskie* (bdw). Pobrane z: <https://allani.pl/q-oxfordki-buty-damskie> (dostęp: 7.09.2022).

Oxfordki buty damskie (bdw). Pobrane z: <https://allani.pl/q-oxfordki-buty-damskie> (dostęp: 7.09.2022).

Rodzaje butów męskich #1. Derby, oksfordy i eskarpiny (23.03.2021). Pobrane z: <https://www.elle.pl/artukul/rodzaje-butow-meskich-1-derby-oksfordy-i-eskarpiny> (dostęp: 7.09.2022).

Rodzaje butów męskich #1. Derby, oksfordy i eskarpiny (23.03.2021). Pobrane z: <https://www.elle.pl/artukul/rodzaje-butow-meskich-1-derby-oksfordy-i-eskarpiny> (dostęp: 7.09.2022).

Što svaki džentlmen mora znati o cipelama (16.01.2020). Pobrane z: <https://www.lependesign.com/post/%C5%A1to-svaki-d%C5%BEentlmen-mora-znati-o-cipelama> (dostęp: 7.09.2022).

Unikatowe buty męskie, czyli brogisy na niejedną okazję (27.09.2019). Pobrane z: <https://www.recman.pl/blog/brogisy-meskie-buty-na-niejedna-okazje.html> (dostęp: 7.09.2022).